

Волкова Н. І.

канд. екон. наук, доцент
кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

Криворучко А. С.

здобувачка вищої освіти 3 курсу
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

ОЦІНКА ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ВИКОРИСТАННЯМ ГОТІВКИ ТА ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Вступ. Останніми роками Україна переживає період невизначеності, спричинений глобальними викликами та кризами, зокрема повномасштабною війною. Вагомою причиною економічної кризи в Україні є «тіньова» економіка. Сучасна тіньова економіка є глобальним негативним явищем, яке з тією чи іншою інтенсивністю і в різних обсягах проявляється в усіх країнах світу. Але для країн, що розвиваються, до яких зокрема належить Україна, це питання заслуговує на особливу увагу. Останніми роками економічна ситуація в Україні характеризується значним розширенням тіньової економіки, що все більше впливає на соціально-економічне життя, що є одним з найбільших перешкод на шляху розвитку конкурентоспроможності нашої країни та підвищення рівня соціального життя, інтеграції до Європейського співтовариства.

Мета роботи – дати оцінку зв'язку між використанням готівки та тіньовою економікою.

Основна частина. Тіньова економіка – це складне соціально-економічне явище, що є сукупністю неконтрольованих і нерегульованих як протиправних, так і законних, але аморальних економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання прибутку шляхом приховування доходів й ухилення від сплати податків.

Високий показник тінізації фінансових потоків загрожує досягненню цілей стабілізації державного бюджету є справжньою проблемою для державного регулювання, оскільки знижує фіскальний потенціал та потенціал реформування фінансової системи. Велика частка тінізації також може призвести до нерівномірного розподілу доходів та економічної нерівності, оскільки часто тіньовий сектор працює за низькими зарплатами та без захисту прав працівників. Наявність тіньової економічної діяльності ускладнює будь-які аналітичні висновки щодо стану економічної системи, через що гальмуються державотворчі процеси в країні. Завдяки зниженню обсягів тіньової економіки, для функціонування якої необхідний виключно готівковий ресурс, зростатиме і загальний рівень економіки нашої країни.

Підкреслимо, тіньову економіку не можна повністю подолати, оскільки вона є складною проблемою, котра має свої корені в соціально-економічних пробле-

мах, тобто має об'єктивний характер, тому необхідно зменшувати її масштаби всіма доступними методами.

Відповідно можемо вважати встановлення зв'язків між використанням готівки та тіньовою економікою важливим завданням для визначення ефективних рішень та стратегій для боротьби з тіньовим сектором.

Проведене дослідження спрямоване на визначення значущості головних чинників, що впливають на тіньову економіку, зокрема визначення впливу зміни обсягу готівки в обігу на частину тіньової економіки за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

Для проведення цього дослідження було вибрано такі показники:

- Y – частка тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн;
- X_1 – обсяги операцій з використанням платіжних карток, млрд грн;
- X_2 – кількість безготівкових операцій з використанням платіжних карток, млн шт.;
- X_3 – готівкові кошти, випущені в обіг, млрд грн.

Зазначимо, що за основу взятий інтегральний показник рівня тіньової економіки, що є комплексним індикатором, який повною мірою характеризує явище тіньової економіки.

Для виконання регресійного аналізу було визначено частку тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн (дані наведені в табл. 1).

Таблиця 1 – Розрахунок частки тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП України у 2017–2021 роках [4, 1]

Роки	Рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП	Номинальний ВВП в фактичних цінах, млрд грн	Частка тіньової економіки в обсязі офіційного ВВП, млрд грн
2017	32 %	2 982,92	954,53
2018	29 %	3 558,706	1 032,02
2019	28 %	3 974,564	1 112,88
2020	30 %	4 194,102	1 258,23
2021	32 %	5 459,574	1 747,06

Через початок повномасштабної війни в Україні 24 лютого 2022 року на сьогодні ми не маємо в доступі офіційних даних щодо рівня тіньової економіки, тому для дослідження були взяті показники 2017–2021 років.

Дослідження довело, що протягом п'яти років в Україні відсоток економіки в тіні коливається в межах 28–32 %, водночас у країнах Європейського Союзу в середньому рівень тіньової економіки становить 18 % ВВП. Тож на основі раніше згаданих даних проведемо наступний економетричний аналіз впливу зміни обсягу готівки в обігу на частину тіньової економіки.

Таблиця 2 – Показники регресійного аналізу [3]

Роки	Y	X1	X2	X3
2017	32	835,0	2 311	361,54
2018	29	1 297,0	3 073	400,12
2019	28	1 798,3	4 167,1	378,02
2020	30	2 209,0	5 211,2	558,48
2021	32	3 099,0	7 039,9	627,56
$\bar{x}$	30,20	1 847,66	4 360,44	465,14

На основі проведеного економетричного аналізу найкращою виявилася регресійна модель:

$$Y = 105.51 + 2.398X3.$$

Це впливає із розрахунків у ППП MS «EXCEL» за допомогою пакету аналізу за регресією (рис. 1).

SUMMARY OUTPUT								
<i>Regression Statistics</i>								
Multiple R	0,91							
R Square	0,84							
Adjusted R Square	0,78							
Standard Error	147,25							
Observations	5							
<i>ANOVA</i>								
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Sign. F</i>			
Regression	1	331484,8	331485	15,29	0,03			
Residual	3	65050,23	21683,4					
Total	4	396535						
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>	<i>Lower 95,0%</i>	<i>Upper 95,0%</i>
Intercept	105,51	292,79	0,36	0,74	-826,27	1037,28	-826,27	1037,28
X Variable 1	2,40	0,61	3,91	0,03	0,45	4,35	0,45	4,35

Рисунок 1 – Розрахунки регресії за допомогою пакету аналізу

Оскільки R-квадрат дорівнює 0,914, це свідчить про високу якість моделі та вказує на те, що 91,4 % коливань Y залежить від коливань аргументів. Решта залежить від неврахованих факторів. Оскільки фактичний критерій Фішера більший, порівняно з табличним, то статистична значимість рівняння регресії визнається загалом. Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,914, що означає за шкалою Чеддока тісний зв'язок результативної ознаки з досліджуваним фактором.

Висновки. Отже, на основі проведеного економетричного аналізу можемо визначити, що за умови збільшення готівкових коштів, випущених в обіг на 1 млрд грн, рівень тіньової економіки зменшиться в середньому на 2,4 % (за умови незмінності інших факторів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. *МінФін*. URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

2. Міністерство економіки України. Статистичні дані. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

Хома В. Я.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ОП «Економіка»
ПВНЗ «Європейський університет» (м. Київ)

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Вступ. У сучасних умовах господарювання дослідження економічної ефективності функціонування підприємств набуває особливого значення, адже діяльність всіх підприємств спрямована не лише на задоволення потреб споживачів, але й на досягнення максимальних результатів роботи за умови мінімізації витрат, зокрема зниження собівартості продукції та необґрунтованих витрат ресурсів. Не менш важливим питанням є вибір оптимальної системи показників, яка б дала змогу максимально точно та всебічно оцінити ефективність функціонування підприємств.

Мета дослідження – аналіз основних методик оцінювання економічної ефективності.

Основна частина. Економічна ефективність відображає кінцевий результат від сукупних вкладень живої праці та засобів виробництва. Взагалі поняття ефективності визначається законом економії робочого часу, що є основою багатства та мірилом витрат, необхідних для його нагромадження та використання суспільством [1]. У науковій літературі існують різні визначення поняття «економічна ефективність», які наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Сутність поняття «економічна ефективність» [4, с. 36]

Автор	Визначення
В. Андрійчук	Відношення отримуваних результатів виробництва, тобто продукції та матеріальних послуг, до витрат праці та засобів виробництва.
Р. Макміллан	Виробництво найкращої або оптимальної комбінації продукції на основі використання найбільш ефективної комбінації ресурсів.
О. Слюсаренко	Найважливіший показник результативності діяльності підприємства, який є зіставленням результатів цієї діяльності з витратами на її здійснення, а також визначається відношенням результатів до витрат
Н. Савенко	Результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення підсумків господарської діяльності та витрат ресурсів

До економічної ефективності підприємства частіше за все відносять прибутковість, економічне положення на ринку, інноваційність виробництва, якість товарів. З огляду на те, що діяльність підприємства є багатогранною та складною, всі критерії оцінювання пов'язані між собою, як і процеси виробництва. Показ-